

L'ENTORN POÈTIC DE JOAN VALLS I JORDÀ

Josep Albert Mestre Molió

RECORDAR EL NOSTRE POETA JOAN VALLS (ALCOI, 1917-1989) és circumstància feliç per a aquell que, esperonat per l'encís de la seua llengua, la nostra, i la seua poesia, es troba permanentment aguaitant per aprofitar qualsevol ocasió que li permetesca endinsar-se en l'home i en la seua obra.

De Joan Valls, de l'home, sempre ens queda, com petja indeleble a terra, el record de la seua bonhomia, la senzillesa, el seu entranyable afecte per tothom, l'estima per la seua terra i la seua llengua, malgrat les desventures d'una època poc donada a la tolerància, a la generositat, al sentir autèntic d'un país.

De l'obra, el record es fa presència dia darrera dia en acudir al seu acurat llenguatge, que en aquelles dècades dels setanta, fou referent imprescindible en l'aprenentatge i estima de la nostra llengua per a qui açò subscriu, malgrat acudir força al diccionari, com ens ho advertia Emili Rodríguez-Bernabeu l'any 1976.

Però també, per l'atracció cap una terra, la nostra, des de les diverses perspectives poètiques que jalonen el decurs literari de Joan Valls; ben estudiat, per cert, tant per l'esmentat Rodríguez-Bernabeu com pel professor Lluís Alpera: la de la descripció emotiva, la intimista, la metafísica, la d'intenció més narrativa, crítica i irònica alhora amb una recerca ètico-social amarga i dramàtica, i aquella en la què, a través de l'obra *La rosa quotidiana*, el poeta sembla assolir la plenitud de la bellesa simbolitzada en la rosa.

Sempre m'ha atret, i així li ho deia a ell personalment en les moltes

estones que ambdós ens trobavem en el petit arxiu històric municipal d'Alcoi –una petita torre de llibertat en l'àtic de l'Ajuntament–, la seua ferma actitud no sols per usar la nostra llengua en temps de l'obscurantisme franquista sinó per enriquir-la permanentment amb la finalitat de fer d'ella un art. ¡Qué podíem pensar nosaltres que en aquell aleshores se'ns marginava del més simple coneixement i el més suportable ús de la nostra llengua per part dels poders! «Es qüestió d'amor i passió», em responia, «i aquests dos sentiments poden superar moltes barreres, amic Mestre».

Un amor i una passió que des de jove el va esperonar, especialment al voltant de la dècada dels quaranta, a llegir molt i a conservar més encara, tot en la nostra llengua catalana. Era un autodidacta. Valls, ho recorde com si fora avui, era un gran conservador. Anava un hom a investigar un text històric a l'arxiu, i podies concloure un matí haven-te assabentat més de la vida del poeta que no pas de l'objecte d'investigació pel qual havies anat a l'arxiu.

Valls valorava força els que llegien en la nostra llengua. Obrint la portada del llibre *Obra poètica* de Joan Valls Jordà, editat en 1981 per l'aquell aleshores Instituto de Estudios Alicantinos de la Diputació Provincial, em trobe, en la primera plana, una dedicatòria que el poeta em va dirigir amb els següents termes: «A Josep Albert Mestre Moltó, gran lector i defensor de la nostra llengua. Amb l'agraïment cordial del paísà i amic, Joan Valls Jordà».

A banda de l'emoció que permanentment em produeixen aquestes frases, escrites en un traç allargat i goticista, més producte d'una estreta amistat que no pas d'una valoració objectiva de la meua capacitat lectora, el cert és que ell donava molta importància a la lectura, especialment per a la tasca, que per aquell aleshores alguns iniciàvem, de normalitzar l'ús i ensenyament de la nostra llengua.

L'acurat, el precís tractament que Valls dona al seu llenguatge, tant al més poètic com, fins i tot, en un gènere menys conegut que va emprar com és el del sàinet fester, li ve, doncs, per una banda, d'aquesta inquietud lectora i d'aquest rigor en l'estima i tractament de la nostra llengua que el va portar a estudiar-ne la gramàtica i el seu ric lèxic, apropant-lo, amb el seu primer poemari, *La Cançó de Mariola* (1947), al moviment literari valencià de posguerra. Un moviment que liderat per Xavier Casp tenia clara quina era la nostra llengua i la unitat d'aquesta amb la de Catalunya i les Illes.

També li ve, per altra banda, d'un concepte de la llengua com expressió cultural i artística, en el seu cas poètica, amb la qual cerca la percepció

sensible i intel·lectual del lector. En efecte, Valls, a partir del seu segon poemari, com diu Emili Rodríguez Bernabeu, «recerca sistemàticament la paraula justa, treballant l'efecte a cada pausa. Aqueixes característiques el porten a elegir un lèxic acuradíssim, una rica adjectivació; i, molt sovint, el mot més rar pel més corrent, contribuint a crear en els poemes un ambient màgic, una condensació mítica en la textura mateixa del poema».

Per exemple:

...Què sobirana per als fills dignes que sovintegen
el baf recòndit que surt edènic del solc vital!
Pura flairança que s'esbatega quan remoregen
canyars, palmeres, aus i pollancre amb so auroral!
(«La Terra» de *Glosses a València*)

O en aquesta altre poema:

¿Tu saps del gripau que s'escopinya entre jocs
disfressats de díadre?
¿Tu escoltes les siringues que semblen embriuar la lluna
i són les remors aflautades de l'odi?
(«Dubte sobre la sang» de *Presoner de l'ombra*)

Fins i tot, en el seu conegut poemari de característica popular i satírica, com *Cent Serafins*, no obstant fer-hi concessions a alguns barbarismes fortament arrelats a les nostres comarques. Així ho podem veure en aquest text:

El temps corre en un desvari
de rapidés que apabulla,
mentres va caent la fulla
última del calendari.
L'any que acaba obri la porta
a un atre any que entra ben tes.
No sabem si és fluixa o forta
o si tindrà la mà morta.
(«1973» de *Cents Serafins*)

Pel que fa al sainet fester, Jordi Botella, en el seu llibre *El Sainet Fester*, en referir-se als escrits pel poeta, diu: «Valls amb una destresa magistral i una firme decisió, ja des del seu primer sainet convoca els espectadors a la rehabilitació del seu malmés idioma».

Un segon tret, ho anunciavem abans, de la seua obra és la presència central en uns casos, transversal en altres, de la seua terra, de les seues

comarques; expressió de la seua estima, de ser, com esmenta Lluís Alpera, «un home fidel a la seua ciutat i al seu entorn comarcal». Perquè si Valls va nèixer a Alcoi, son pare era de Muro i els besavis materns de Penàguila. Emili Rodríguez-Bernabeu afirma que «aquestes procedències el relacionen estretament amb alguns trets característics de la seua obra».

Una estima que va saber recrear i estimular en tots nosaltres; farts, com estavem molts, de tanta banalitat literària i d'un fals «alcoyanismo» de teranyina com era del que provenia de la cultura oficial.

La terra, la seua terra, les seues muntanyes, estan clarament presents en el primer poemari que va escriure en valencià, *Cançó de Mariola* (1947). Per exemple:

Mariola
d'aromes tota s'adorm
fecundada
d'arrels sempiternament
(«Paisatges de serra i vall», de *La Cançó de Mariola*)

Al segon cicle, més intimista, correspon el poema «Temps fa que les serres mire», pertanyent al poemari *Presoner de l'ombra*, un fragment del qual diu:

Desprenent el paisatge dia a dia,
aquest paisatge rònec i dolcíssim
que ompli els meus ulls de coses repassades
i d'enyors d'infantesa esbalaida
deprenent aquest cercle de muntanyes
que alça un deler titànic per sotjar
el més petit estel en el nocturn.

En aquest cas, per una banda, el seu entorn, les muntanyes, són el marc propici per on brollen els sentiments que aniran bastint la seua existència des de la solitud en la mar d'indiferència que l'envolta; per altra, especialment en la seua obra més metafísica, travessa la poesia com a recurs metafòric per a expressar estats de la seua ànima, creant efectes i formes imaginàries que atribueixen als seus valors estètics una existència concreta i sensible.

També està la seua terra, ¡com no!, en *Posicions Terrenals*. En aquest fragment de «Conhort definitiu» ho podem veure:

Hem d'assumir el suc d'aquesta terra
com la semença en el cicle del conreu,
però el flam que als ulls dúiem
restarà en l'orbetat
d'una por tenebrosa.

(«Conhort definitiu» de *Posicions Terrenals*)

O en *Breviari d'un eremita urbà*, com en aquest poema:

Avui, cara al paisatge del meu poble,
guaitant cada racó de les muntanyes,
m'he sentit la sang més fidel al ritme
universal del tot.

(«Avui, cara al paisatge del meu poble»)

O en «Un Cim» de *La Rosa Quotidiana*, el darrer poemari del poeta,
editat de manera pòstuma l'any 1990, en el que s'evoca la muntanya alco-
iana de la Serreta:

Serra de cim altívol,
cantelluda, on s'arriba
a un poblat amb vestigis
on l'arqueologia
guarda petges ibèriques
de ceràmica antiga.

Fins i tot en el poemari *Cent Serafins* (1975) i en els seus sainets fes-
ters, Valls aconsegueix casar allò més populista amb la qualitat literària, i
no sols pel que fa al tractament del llenguatge, sinó també per una temàti-
ca seriosa i rigorosa amb la realitat social i històrica del seu poble.

Joan Valls i Jordà, doncs, per la seua bonhomia i per la seua obra és i
serà un permanent referent en la tasca sempre il·lusionant, encara que
plena d'entrebancs, de la normalització de la nostra llengua i cultura.

Inauguració del carrer d'Alcoi dedicat al poeta (1985)